

การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญา ด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียนโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง

Development of Activities to Promote Social Learning Behaviors and Wisdom with Mandala Art of Students from a School in Lampang Province

1. พระคุณย์พินิจ ขนติโก*, 2. พระครูสิริธรรมบัณฑิต, 3. จีระศักดิ์ ปันลำ

1. PhraDoonpinid Khantiko*, 2. Phrakru Sirithambundit, 3. Jirasak Panlam

1., 2., 3. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

1., 2., 3. Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Lampang Buddhist Colleges

*Corresponding Author E-mail: seenseenniceto@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญา 2) พัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาด้วยศิลปะมันดาลา 3) เสนอแนวทางการพัฒนา กิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียนโรงเรียนแห่งหนึ่งใน จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล และจากการสัมภาษณ์ จำนวน 26 คน แบ่งเป็นครูผู้สอน 5 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 20 คน ศิลปินผู้สร้างสมุดภาพพระบายสีศิลปะ มันดาลา 1 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาของนักเรียน พบว่า ขาดสมาธิและความสนใจของ นักเรียน ซึ่งมีผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและด้านสังคม

2. พัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียน โดยได้จากการศึกษาศิลปะมันดาลาและหลักธรรมอริยบท 4 และ ปัญญา 3 ทางพระพุทธศาสนาให้สอดคล้อง กับนักเรียนได้ทั้งหมด 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) เตรียมความพร้อมนักเรียนเข้าสู่กิจกรรมศิลปะมันดาลา 2) ระบายสี ภาพศิลปะมันดาลาด้วยสีไม้บนกระดาษ A4 ด้วยสีไม้ สีเมจิก 3) จับคู่ออกแบบสร้างสรรค์ศิลปะมันดาลาบนเฟรมผ้าใบ ขนาด A3 ด้วยการใช้สีเมจิกหรือสีอะคริลิก 4) จับกลุ่มสร้างสรรค์ศิลปะมันดาลาจากดอกไม้ 5) บอกเล่าความรู้สึก จากการเข้าร่วมกิจกรรม

3. ผลลัพธ์ที่ได้จากการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียนโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง พบว่าการใช้ศิลปะมันดาลาเป็นเครื่องมือในการ ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาของนักเรียนได้ผลดีต่อพัฒนาการของนักเรียนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี การใช้ศิลปะมันดาลาในการบูรณาการ หลักธรรมอริยบท 4 และหลักธรรมปัญญา 3 ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรมอริยบท 4 และ หลักธรรมปัญญา 3 ได้อย่างมีคุณภาพ

คำสำคัญ: 1. การพัฒนากิจกรรม; 2. การส่งเสริมพฤติกรรม; 3. ศิลปะมันดาลา; 4. หลักธรรมอริยบท 4;
5. หลักธรรมปัญญา 3

ABSTRACT

This research article aimed to: 1) examine the manifestation of social and intellectual learning behaviors among students; 2) develop interventions utilizing Mandala art that enhance social and intellectual learning behaviors; and 3) formulate pedagogical guidelines for implementing Mandala art-based activities that foster social and intellectual learning behaviors among students in a Lampang Province educational institution. This research methodology employed qualitative approaches with data collection through semi-structured interviews with 26 participants, comprising 5 educators, 20 students in grades 4-6, and 1 artist specializing in Mandala art creation.

The research found that:

1. Challenges in students' social and intellectual learning behaviors were characterized by attentional deficits and diminished engagement, negatively impacting both classroom learning processes and social integration.

2. Intervention development incorporated Mandala art principles integrated with Buddhist philosophical frameworks of the Four Iddhipada (Bases of Accomplishment) and Tisikkhā (Threefold Training) to create developmentally appropriate activities: 1) orientation to Mandala art techniques; 2) individual chromatic application on A4 substrate utilizing polychromatic pencils and markers; 3) dyadic collaboration for conceptualization and execution of Mandala designs on A3 canvas employing markers or acrylic media; 4) collaborative Mandala construction utilizing botanical elements; and 5) reflective discourse on experiential outcomes.

3. Intervention outcomes demonstrated that Mandala art functioned effectively as an instrumental modality for enhancing students' social and intellectual learning behaviors, with particular efficacy in fostering interpersonal comprehension and social cohesion. The integration of Mandala art practices with the Four Iddhipada and Tisikkhā principles facilitated substantive comprehension of these philosophical constructs.

Keyword: 1. Activity development; 2. Behavior Promotion; 3. Mandala Art; 4. Iddhipada 4; 5. Paññā 3

บทนำ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) เน้นการพัฒนาทักษะและคุณลักษณะที่สำคัญของบุคลากรในสมัยปัจจุบัน เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม และการสื่อสาร โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะทางด้านศิลปะ ภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี แผนการศึกษาฯ ยังมุ่งเน้นการสร้างสร้งรค์นวัตกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สนับสนุนความเป็นอยู่ร่วมกัน และสร้างสังคมที่มีคุณธรรม และความเป็นธรรม ประเทศไทยในปัจจุบันยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลากหลายมิติ ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดในการพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับทรัพยากรมนุษย์โดยเริ่มตั้งแต่เยาวชนเพื่อให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้น

การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสัจธรรมที่สอนเรื่องความจริงของชีวิตและธรรมชาติที่ทุกคนสามารถศึกษาค้นคว้า พิสูจน์ ทดลองให้รู้จริงเห็นด้วยตนเอง

ตลอดเวลา พระพุทธศาสนายังเป็น ศาสนาแห่งเหตุและผลที่สอนเรื่องการใช้เหตุผลในการนำความคิดแก้ปัญหาอย่างถูกวิธีซึ่งสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ ที่สำคัญพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาที่สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ให้รู้แจ้งเป็นจริงด้วยตนเองก่อนแล้วจึงเชื่อ ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงมีคุณค่าและความสำคัญควรแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักที่สำคัญในสังคมไทยมีบทบาทและอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในด้านการเมืองการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรม และ ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี ตลอดจนหล่อหลอมรวมจิตใจของคนไทยให้มีคุณธรรมและจริยธรรมได้เป็นอย่างดี นอกจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว วัดหรือสถาบันสงฆ์ก็จัดเป็นสถาบันที่สำคัญและมีบทบาทที่สำคัญต่อชนชั้นของสังคมทุกระดับตลอดมา ดังนั้นวัดหรือสถาบันสงฆ์จึงนับได้ว่าเป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยและเป็นสถานที่สำคัญของพุทธศาสนิกชนอันเป็นที่พึ่งทาง ใจที่จะขาดเสียมิได้ (พระครูประพัฒน์วรธรรม, 2548)

กิจกรรมการพัฒนานักเรียนต้องยึดแนวทางการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับวิธีการที่มุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลให้รอบคอบรอบด้านและครอบคลุมทุกกระบวนการในการพัฒนา ความมุ่งหมายของการศึกษาทางฝ่ายโลก เพื่อให้นักเรียนมีความรู้นำไปประกอบอาชีพ หรือเพื่อเลื่อนสถานภาพทางสังคมให้สูงขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาตามวิถีพุทธนั้นมุ่งเพื่อพัฒนาศักยภาพให้รู้จักปฏิบัติต่อธรรมชาติ ปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากมนุษย์อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสังคมมนุษย์ นอกจากต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมภายนอกที่บีบคั้นด้วยการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และการดำรงอยู่ของร่างกาย จึงต้องเรียนรู้การปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง การศึกษาตามแนววิถีพุทธถือว่าการเรียนรู้จริงได้ผลจริง ต้องปฏิบัติจริงภาคปฏิบัติเป็นเรื่องของการฝึกฝนอบรมกาย จิตใจและปัญญา เรียกว่า สิกขา สิกขาเป็นหลักธรรมใหญ่ที่ภิกษุต้องศึกษาและนำไปปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ ในทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา รวมเรียกว่า ไตรสิกขา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษาข้อปฏิบัติ ที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้เจริญยิ่งขึ้น ปัจจุบันกิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาของนักเรียนสังคมไทย เช่น การพัฒนาวินัยในตน การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ แนวพุทธ การพัฒนาการคิดแบบโยนิโสมนสิการ การพัฒนาลักษณะการเป็นกัลยาณมิตร เป็นต้น เพื่อให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา โดยสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันพระพุทธศาสนา ชุมชน เป็นต้น เป็นผู้ที่มีบทบาทชัดเจน อบรมสั่งสอนให้ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ทำให้เยาวชนเป็นคนดีและคนเก่ง ช่วยเหลือตนเองและสังคมได้ ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีต่อตนเองและสังคม

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาปัญหาพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาของนักเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง
- 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง
- 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดการ ขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาของนักเรียนโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง โดยผู้วิจัยจะได้ศึกษาในประเด็นเนื้อหา ดังนี้

1.1 เนื้อหาทางด้านวิชาการเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนากิจกรรมในโรงเรียนในงานวิจัยนี้ คือ เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จากเอกสารทางวิชาการงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหนังสือและผลงานตีพิมพ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษรวมทั้งจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ

1.2 เนื้อหาทางด้านหลักธรรมในคัมภีร์ เรื่องการสวดมนต์และการปฏิบัติสมาธิจะศึกษาจากพระคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ปกรณ์พิเศษ ฎีกา และเอกสารทางวิชาการของผู้ส่งคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา

1.3 เนื้อหาทางการสร้างเครื่องมือด้านศิลปะมันดาลาที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมาธิของเด็กนักเรียน เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัยในปัจจุบัน

1.4 เนื้อหาแนวทางการพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในโรงเรียนทั้งงานวิจัยบทความเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงประยุกต์ใช้ในงานวิจัยของตนเอง

2. ขอบเขตด้านเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมที่มีความสำคัญทางด้านการปฏิบัติสมาธิในข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช 2539 ส่วนเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Resources) ค้นคว้าจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่างการศึกษาครั้งนี้ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่ม คณะครูประจำชั้นเด็กนักเรียน ซึ่งใช้วิธีเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่

กลุ่มคณะครูประจำชั้น/ประจำวิชาที่สอนเด็ก จำนวน 5 คน

ศิลปินผู้สร้างสมุดภาพพระบายสีศิลปะมันดาลา จำนวน 1 คน

กลุ่มเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 20 คน

4. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ เด็กนักเรียนโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ในรัศมีที่ผู้วิจัยให้ความสนใจ เพื่อพัฒนาการศึกษาโรงเรียนชุมชนใกล้เคียง

5. ขอบเขตด้านเวลา เริ่มการศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน ธันวาคม-มีนาคม 2567

เป็นระยะเวลา 4 เดือน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียนโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มคณะครูประจำชั้น เด็กนักเรียน มีประชากรนักเรียนทั้งหมด 64 คน กลุ่มเป้าหมายสมัครใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม 20 คน โดยแบ่งออกเป็น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 5 คน เพศชาย 2 เพศหญิง 3 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 8 คน เพศชาย 4 คน เพศหญิง 4 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 7 คน เพศชาย 3 เพศหญิง 4 ปัญหาที่พบการขาดสื่อการสอนที่ดึงดูดความสนใจของนักเรียน การใช้สื่อการสอนรูปแบบเดิม ๆ ขาดแรงจูงใจในการเรียน นักเรียนส่วนใหญ่มีความมุ่งมั่นในการเรียนการทำกิจกรรมเพียงระยะเวลาสั้น ๆ นักเรียนเบื่อง่ายกับกิจกรรมซ้ำ ๆ ในโรงเรียนนักเรียนขาดความตรงต่อเวลาในการเข้าเรียนและการทำงานที่ครุ่มรอมหมาย

2. พัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะมันดาลาการผสมผสานกิจกรรมศิลปะมันดาลาเข้ากับหลักธรรมอริยปาท 4 และปัญญา 3 เพราะจะส่งผลดีต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและสติปัญญาของนักเรียน ด้วยการจัดเตรียมช่องทางที่สร้างสรรค์สำหรับการแสดงออก การพัฒนาสมาธิ และส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและทักษะในการ

สื่อสาร ศิลปะมันดาลาสามารถช่วยให้นักเรียนพัฒนาเป็นบุคคลที่รอบรู้ได้ จึงได้ทำการพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับหลักสูตรพุทธศาสนาออกมาได้จำนวน 5 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 เตรียมความพร้อมนักเรียน เตรียมความพร้อมเข้าสู่กิจกรรมศิลปะมันดาลา

กิจกรรมที่ 2 ระบายสีภาพศิลปะมันดาลาด้วยสีไม้บนกระดาษ A4

กิจกรรมที่ 3 จับคู่ออกแบบสร้างสรรค์มันดาลาบนเฟรมผ้าใบขนาด A3

กิจกรรมที่ 4 จับกลุ่มสร้างสรรค์ศิลปะมันดาลาจากดอกไม้

กิจกรรมที่ 5 บอกเล่าความรู้สึกจากการเข้าร่วมกิจกรรม

3. เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง

3.1 เกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคม เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียน กิจกรรมศิลปะมันดาลาควรถูกออกแบบให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเป็นกลุ่ม เช่น การจับคู่หรือแบ่งกลุ่มร่วมกันวาดหรือสร้างสรรค์ผลงานมันดาลา กิจกรรมเหล่านี้ช่วยส่งเสริม : ความสุภาพและการเคารพผู้อื่น ผ่านการฟังความคิดเห็น การแบ่งหน้าที่ และการยอมรับความแตกต่าง การร่วมมือกัน โดยให้นักเรียนทำงานเป็นทีม สร้างสรรค์ชิ้นงานร่วมกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน การพัฒนาความสัมพันธ์ในกลุ่มและลดพฤติกรรมเชิงลบ เช่น ความก้าวร้าวหรือการไม่ซื่อสัตย์ ผ่านการฝึกฝนวินัยและการเคารพกติกาของกิจกรรม การเสียสละและช่วยเหลือผู้อื่น ด้วยการแบ่งปันอุปกรณ์ ช่วยเหลือเพื่อนที่ทำไม่ทัน หรือสนับสนุนเพื่อนในทีมอย่างเป็นธรรมชาติ กิจกรรมที่ส่งเสริมมารยาททางสังคม ควรมีการสะท้อนความรู้สึกหลังจบกิจกรรม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการรับรู้และเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3.2 เกี่ยวกับพฤติกรรมทางปัญญา การส่งเสริมพฤติกรรมทางปัญญา ควรเน้นการพัฒนาปัญญาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

สุดท้ายปัญญา: จัดให้มีการเรียนรู้พื้นฐานเรื่องศิลปะมันดาลาและหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง เช่น ความหมายของสี รูปทรง หรือหลักอิทธิบาท 4 ผ่านการฟังบรรยาย เล่าเรื่อง หรือดูคลิปวิดีโอ

จิตตมยปัญญา: เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ คิด ออกแบบ วางแผน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น การออกแบบมันดาลาในแบบของตนเอง แล้วอธิบายแนวคิดที่ใช้

ภาวนามยปัญญา: ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงในการสร้างสรรค์ผลงาน ฝึกฝนสมาธิ สังเกตความเปลี่ยนแปลงของตนเอง และประเมินผลของการกระทำ

กิจกรรมควรถูกออกแบบตามหลัก อิทธิบาท 4 ได้แก่ :

ฉันทะ: ทำให้กิจกรรมน่าสนใจ สนุก และเชื่อมโยงกับความชอบของเด็ก

วิริยะ: กำหนดเป้าหมายและรางวัลย่อย เพื่อกระตุ้นความเพียร

จิตตะ: สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการจดจ่อ เช่น บรรเลงดนตรีเบา ๆ ระหว่างระบายสี

วิมังสา: เปิดโอกาสให้นักเรียนได้สะท้อนคิด และประเมินตนเอง เช่น การให้เด็กเขียนบันทึกความรู้สึกหลังทำกิจกรรม

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญา ด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียนโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง อภิปรายผลได้ดังนี้

1. ศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาของนักเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปางพบว่า กิจกรรมที่จัดขึ้นโดยครูผู้สอนในปัจจุบันอาจยังขาดความน่าสนใจและไม่สามารถกระตุ้นแรงจูงใจของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความร่วมมือ ไม่เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และไม่สามารถ

พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม หรือความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้อย่างชัดเจน ความสำคัญของการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับผู้เรียน การเรียนรู้ที่ดีไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดเนื้อหาทางวิชาการ แต่ต้องเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงของผู้เรียน โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาสังคมและจริยธรรม ซึ่งต้องอาศัยกิจกรรมที่มีส่วนร่วม (Participatory activities) และสร้างแรงจูงใจอย่างแท้จริง สอดคล้องกับ เกศินี ครุณาสวัสดิ์ (2548) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาหลักของการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรม พบว่า ปัญหาหลักของการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรม คือ ขาดชั่วโมงเรียนที่เพียงพอ สื่อการเรียนรู้ไม่หลากหลาย และขาดงบประมาณในการจัดกิจกรรมภายนอกห้องเรียน แสดงให้เห็นว่าการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมไม่สามารถพัฒนาได้เพียงแค่การสอนในห้องเรียน แต่ต้องมีกิจกรรมที่เสริมสร้างประสบการณ์ตรง และสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของนักเรียนได้ การพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริงควรพิจารณาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งต้องอาศัยกิจกรรมแบบบูรณาการที่ทันสมัยและน่าสนใจ เช่น กิจกรรมศิลปะ เกมการศึกษา หรือโครงงานกลุ่ม สอดคล้องกับ มยุเรศ มัชฌิโม และ รุ่งลาวัลย์ ละอามะ (2564) ได้วิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สามารถส่งเสริมพฤติกรรมการมีสมาธิของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยกิจกรรมที่เน้นการฝึกสมาธิ การฟัง และการสะท้อนตนเอง ส่งผลให้เด็กเกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่นมากขึ้น นั้นแสดงให้เห็นว่าการออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตจิตใจ และพัฒนาทั้งความคิดและจิตสำนึก จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมและทางปัญญาได้อย่างยั่งยืน

2. พัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง พบว่า การพัฒนากิจกรรมที่ใช้ศิลปะมันดาลาเป็นสื่อในการเรียนรู้ พบว่ามี คุณลักษณะเฉพาะที่ช่วยเสริมสร้างทักษะด้านสังคม อารมณ์ และสติปัญญาของนักเรียนอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะการฝึกสมาธิ การสะท้อนตนเอง และการเชื่อมโยงความคิดอย่างมีระบบ ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ศิลปะมันดาลาเป็นกิจกรรมที่ใช้รูปแบบซ้ำ ๆ ลวดลายที่ประณีต และต้องใช้สมาธิอย่างสูง ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดภาวะ “จิตจดจ่อ” (Mindfulness) ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาทักษะด้านปัญญาอย่างลึกซึ้ง นักเรียนที่มีส่วนร่วมในการทำมันดาลาจะสามารถพัฒนาสมาธิ และมีภาวะจิตใจที่สงบมากขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาทางสติปัญญาอย่างชัดเจน โดยสอดคล้องงานวิจัยของ นภวรรณ มั่นพรรษา และคณะ (2563) ที่ศึกษาผลของการระบายสีภาพมันดาลาต่อความวิตกกังวลและสมาธิของเด็กนักเรียน พบว่า: การระบายสีภาพมันดาลา ช่วยลดความวิตกกังวล และเพิ่มระดับความสนใจและสมาธิของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กิจกรรมศิลปะมันดาลาเป็นกระบวนการที่เอื้อต่อการสะท้อนคิด (Reflection) ซึ่งช่วยให้นักเรียนได้สำรวจอารมณ์ ความรู้สึก และคุณค่าภายในตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิลักษณ์ ขยันกิจ (2559) ที่พบว่า การใช้ศิลปะมันดาลาในการเรียนการสอน ช่วยให้นิสิตเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง เข้าใจผู้อื่น และสามารถประเมินพัฒนาการของตนเองได้อย่างลึกซึ้งผลนี้แสดงให้เห็นว่าศิลปะมันดาลาไม่ได้ส่งผลเฉพาะด้านทักษะหรือความคิด แต่ยังเป็นพื้นที่ปลอดภัยทางอารมณ์ ที่ส่งเสริมสุขภาวะจิต และทำให้เกิดความเข้าใจทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมทางสังคมที่ดี การออกแบบกิจกรรมศิลปะมันดาลาในบริบทกลุ่ม เช่น การทำงานร่วมกันหรือแลกเปลี่ยนผลงาน ยังช่วยปลูกฝังทักษะทางสังคม เช่น ความอดทน การเคารพความคิดเห็น และการเห็นอกเห็นใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุเรศ มัชฌิโม และ รุ่งลาวัลย์ ละอามะ (2564) ซึ่งใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในเด็กปฐมวัย พบว่า: กิจกรรมศิลปะช่วยส่งเสริมคุณลักษณะของการมีสมาธิ ความเมตตา ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสร้างสรรค์

3. เสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง พบว่า กิจกรรมดังกล่าวสามารถส่งผลเชิงบวกอย่างชัดเจนต่อผู้เรียน ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจ การตระหนักรู้ตนเอง และการมีทักษะชีวิตที่สมดุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการรับมือกับอุปสรรค และความกล้าเผชิญสิ่งใหม่ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ผลการศึกษาสะท้อนว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะมันดาลา ไม่เพียงเรียนรู้ด้านทักษะศิลปะ แต่ยังเกิดการตระหนักรู้ตนเอง (Self-awareness) และสามารถนำศิลปะเป็นเครื่องมือในการเข้าใจและพัฒนาชีวิตตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิพร เป้งปิง (2561) ที่เสนอว่า บทบาทของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็ก ต้องประกอบด้วย: การสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่ปลอดภัย เป็นมิตร การสอนทักษะทางสังคม และการเล่น เพื่อกระตุ้นให้เด็กกล้าแสดงออก และเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์ในบริบทของกิจกรรมศิลปะมันดาลา กิจกรรมถูกออกแบบให้นักเรียนได้สำรวจภายในจิตใจ ผ่านสี ลวดลาย และความหมาย ซึ่งเทียบได้กับการฝึกทักษะการวาดในเชิงพุทธ จึงทำให้นักเรียนกล้าเผชิญอารมณ์ ความไม่แน่นอน และเรียนรู้การควบคุมตนเอง นักเรียนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านสี รูปทรงเรขาคณิต และหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น อิทธิบาท 4 หรือ ปัญญา 3 เข้ากับการออกแบบงานศิลปะของตนเองได้อย่างสร้างสรรค์โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุเรศ มัชฌิโม และ รุ่งลาวัลย์ ละอาคา (2564) ซึ่งพบว่า: การจัดกิจกรรมที่บูรณาการความรู้ด้านจิตตปัญญา เช่น สมาธิ การฟังตนเอง และการสะท้อนคิด ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่มั่นคง มีสมาธิ และเข้าใจตนเองมากขึ้น กิจกรรมมันดาลาจึงไม่ใช่เพียงการเรียนรู้ศิลปะ แต่เป็นพื้นที่แห่งการบ่มเพาะคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งด้านสังคมและปัญญา เช่น ความกล้า การยอมรับตนเอง และการมีแนวทางพัฒนาชีวิต กิจกรรมศิลปะมันดาลาที่ได้รับการออกแบบอย่างมีโครงสร้าง (Structured creative activities) ช่วยให้นักเรียน เรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย รู้จักประเมินตนเอง และปรับพฤติกรรมเพื่อพัฒนาตนในระยะยาวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิลักษณ์ ชัยนิกิจ (2559) ที่ชี้ว่ามันดาลาเป็นเครื่องมือสะท้อนจิตใจ ที่ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้การประเมินและเข้าใจตนเองอย่างเป็นระบบ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาอารมณ์และปัญญา การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของศิลปะเชิงพุทธ ในการบูรณาการการเรียนรู้เชิงวิชาการ ความเข้าใจตนเอง และการพัฒนาทางสังคมได้อย่างกลมกลืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิจัยหลายท่านที่กล่าวถึงบทบาทของศิลปะ สมาธิ และครู ในการปลูกฝังความเข้มแข็งภายในที่จะติดตัวนักเรียนไปสู่อนาคตอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นพื้นที่ชนบทที่มีความเรียบง่ายและห่างไกลจากเขตเมืองใหญ่ บริบทเช่นนี้ส่งผลต่อแนวทางการจัดการเรียนรู้ในหลายด้าน โดยเฉพาะในเรื่องของทรัพยากร การเข้าถึงเทคโนโลยี และการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้มีความพร้อมทั้งด้านความรู้และคุณธรรมในพื้นที่ชนบท เด็กนักเรียนมักเติบโตในครอบครัวขยาย และมีการใกล้ชิดกับวัดหรือสถาบันศาสนา ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการเชื่อมโยง แนวคิดทางพุทธศาสนา เข้ากับการเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น การนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 หรือ ปัญญา 3 มาเป็นฐานในการจัดกิจกรรมศิลปะอย่างไรก็ตาม โรงเรียนลักษณะนี้มักเผชิญกับความท้าทาย เช่น: ขาดแคลนสื่อและอุปกรณ์การเรียนที่ทันสมัยนักเรียนมีความหลากหลายทางพื้นฐานด้านสติปัญญาและแรงจูงใจ ครูอาจต้องรับบทบาทหลายด้าน จึงขาดเวลาในการออกแบบกิจกรรมที่ลึกซึ้งหรือต่อเนื่อง กิจกรรมศิลปะมันดาลาถูกเลือกใช้เพราะไม่ต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมาก และสามารถบูรณาการเข้ากับหลักธรรมทางพุทธศาสนาและความคิดสร้างสรรค์ได้ดี เป็นกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติได้จริง เห็นผลในระยะสั้น และเหมาะกับเด็กในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีนอกจากนี้ การจัดกิจกรรมศิลปะที่ให้ผู้เรียนมีสมาธิและได้สำรวจตนเอง ยังสอดคล้องกับวิถีชุมชนไทยดั้งเดิมที่เน้นความสงบเรียบง่าย และมีรากฐานทางจิตวิญญาณ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม) ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดการศึกษาโดย คำนึงถึงบริบทของท้องถิ่น และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนในพื้นที่ชนบทเช่นนี้ จึงควรใช้แนวทางการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์บริบท เช่น การใช้สื่อพื้นบ้าน ศิลปะ วัด และธรรมชาติ ซึ่งกิจกรรมศิลปะมันดาลานับว่าตอบโจทย์เหล่านี้ได้อย่างชัดเจน

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาด้วยศิลปะมันดาลาของนักเรียนโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

กิจกรรมที่ 1

เตรียมความพร้อมนักเรียน เตรียมความพร้อมเข้าสู่กิจกรรมศิลปะมันดาลา นักเรียนมีความรู้สึกผ่อนคลายกับกิจกรรม และมีท่าทีเปิดใจต่อผู้วิจัย นักเรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้เนื้อหาสาระเกี่ยวกับศิลปะมันดาลาและหลักธรรม

กิจกรรมที่ 2

นักเรียนมีสติ รับรู้อย่าง และ อารมณ์ความรู้สึกชัดเจนขึ้น นักเรียนรู้สึกผ่อนคลายกับการทำงานศิลปะ

กิจกรรมที่ 3

นักเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกัน นักเรียนมีพื้นที่ปลอดภัยที่จะสามารถสะท้อนเรื่องราวของตนเองเชิงลึกในจิตใจ

กิจกรรมที่ 4

นักเรียนรู้จักตนเองมากขึ้น พร้อมการเปรียบเทียบกับประสบการณ์ระหว่างนักเรียนด้วยกัน นักเรียนมีการยอมรับตนเอง นักเรียนมองเห็นคุณค่าในตนเอง

กิจกรรมที่ 4

นักเรียนเข้าใจความรู้สึกตัวเองมากขึ้น นักเรียนกล้าที่จะพูดคุยบอกเล่าความในใจมากขึ้น นักเรียนมีความสุขที่ได้ทำงานศิลปะที่ไม่มีกรอบ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

สรุป

ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาของนักเรียน พบว่านักเรียนมีปัญหาขาดสมาธิ และความสนใจ ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการในห้องเรียนและด้านทักษะทางสังคม การพัฒนากิจกรรม เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาผ่านศิลปะมันดาลา จากการศึกษาศิลปะมันดาลาร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ อิทธิบาท 4 และปัญญา 3 ได้มีการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนจำนวน 5 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1: เตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรมศิลปะมันดาลา (1 ชั่วโมง) กิจกรรมที่ 2: ระบายสีภาพศิลปะมันดาลาบนกระดาษ A4 ด้วยสีไม้หรือสีเมจิก (1 ชั่วโมง) กิจกรรมที่ 3: จับคู่ออกแบบและสร้างผลงานศิลปะมันดาลาบนเฟรมผ้าใบขนาด A3 ด้วยสีเมจิกหรือสีอะคริลิก (1 ชั่วโมง) กิจกรรมที่ 4: จับกลุ่มสร้างสรรค์ศิลปะมันดาลาจากดอกไม้ (1 ชั่วโมง) กิจกรรมที่ 5: แบ่งปันและบอกเล่าความรู้สึกจากการเข้าร่วมกิจกรรม (1 ชั่วโมง) ผลลัพธ์จากการดำเนินกิจกรรมจากการจัดกิจกรรมศิลปะมันดาลาในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง พบว่า กิจกรรมมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมและปัญญาของนักเรียน โดยเฉพาะในด้านการสร้างความเข้าใจตนเองและการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม การบูรณาการศิลปะมันดาลากับหลักธรรมอิทธิบาท 4 และปัญญา 3 ช่วยให้นักเรียนเข้าใจและประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างมีคุณภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ส่งเสริมการบูรณาการศิลปะกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในกิจกรรมการเรียนรู้ การศึกษาควรนำนโยบายที่สนับสนุนให้สถานศึกษาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผสมผสานศิลปะและหลักธรรม เช่น อิทธิบาท 4 และปัญญา 3 เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและทางปัญญาของนักเรียนอย่างสมดุลและยั่งยืน

1.2 สนับสนุนการพัฒนาทักษะชีวิตและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ผ่านกิจกรรมกลุ่ม กระบวนการศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้นำกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมเป็นกลุ่ม เช่น ศิลปะมันดาลามาใช้ในการพัฒนานักเรียนให้มีความร่วมมือ การสื่อสาร การเคารพ ความแตกต่าง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

1.3 ส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และเสริมสร้างสมาธิ โรงเรียนควรได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากรและการฝึกอบรมครู เพื่อออกแบบกิจกรรมที่กระตุ้นแรงจูงใจในการเรียนรู้ ลดความเบื่อหน่าย และเสริมสร้างสมาธิ เช่น การใช้ศิลปะมันดาลาเป็นเครื่องมือทางจิตปัญญา

1.4 สนับสนุนการเรียนรู้ตามบริบทท้องถิ่น โดยเฉพาะในโรงเรียนชนบทภาคใต้ ควรส่งเสริมการจัดการศึกษาที่คำนึงถึงบริบทของชุมชน โดยนำวัด สถาบันพระพุทธศาสนา และทรัพยากรท้องถิ่น มาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นความเรียบง่าย ลึกซึ้ง และยั่งยืนตามวิถีพุทธ

1.5 ผลักดันให้มีการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควรมีนโยบายสนับสนุนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมใหม่ ๆ ที่ตอบโจทย์พฤติกรรมการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนในแต่ละระดับ พร้อมทั้งจัดให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้

2.1 ส่งเสริมการนำกิจกรรมศิลปะมันดาลาไปใช้ในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนควรบูรณาการกิจกรรมศิลปะมันดาลาเข้ากับกระบวนการเรียนการสอนในรายวิชาหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อพัฒนาทักษะด้านสังคม สมาธิ และปัญญาของนักเรียน โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา

2.2 จัดอบรมและสร้างความเข้าใจแก่ครูผู้สอน ควรมีการอบรมครูเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น อิทธิบาท 4 และปัญญา 3 รวมถึงวิธีการใช้ศิลปะมันดาลาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมพฤติกรรมการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ครูสามารถประยุกต์ใช้กิจกรรมได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน

2.3 ใช้เป็นต้นแบบในการขยายผลสู่โรงเรียนอื่น ผลวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทหรือโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิตและพฤติกรรมทางสังคมในกลุ่มนักเรียนระดับประถมศึกษา

2.4 สนับสนุนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและสะท้อนตนเองกิจกรรมศิลปะมันดาลา สามารถส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งผ่านการสำรวจอารมณ์ ความคิด และคุณค่าภายในตนเอง จึงควรส่งเสริมให้ครูใช้กิจกรรมนี้ควบคู่กับกระบวนการสะท้อนผลการเรียนรู้ เช่น การพูดคุย การเขียนบันทึก หรือการประเมินตนเอง

2.5 สร้างระบบติดตามและประเมินผล ควรมีระบบติดตามผลการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านพฤติกรรมการณ์ของนักเรียน ทักษะทางสังคม และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

3.1 ศึกษาแบบศิลปะอื่นที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการณ์การเรียนรู้ของนักเรียน ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังศิลปะแขนงอื่น เช่น การแต้มสีบนลายกระจก การวาดภาพแบบไทยประยุกต์ หรือศิลปะพื้นบ้าน เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการส่งเสริมสมาธิ ความคิดสร้างสรรค์ และพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียน

3.2 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แนะนำให้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนโดยใช้หลักธรรม “ทศ 6” เป็นกรอบแนวคิด เพื่อประเมินบทบาทของครูในการปลูกฝังคุณธรรมและส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ

3.3 พัฒนาและประเมินกิจกรรมในค่ายคุณธรรมด้วยศิลปะมันดาลา เสนอให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการจัด “ค่ายคุณธรรม” โดยใช้กิจกรรมศิลปะมันดาลาเป็นแกนกลาง เพื่อประเมินผลกระทบเชิงลึกในด้านคุณธรรม จริยธรรม สมาธิ และการอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ในหมู่นักเรียน

3.4 ศึกษาในกลุ่มวัยเรียนที่หลากหลายชั้น ควรศึกษาผลของกิจกรรมศิลปะมันดาลาในกลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาหรือแม้แต่ศึกษามหาวิทยาลัย เพื่อเปรียบเทียบผลกระทบทางด้านพฤติกรรมปัญญาในช่วงวัยที่ต่างกัน

3.5 วิจัยเชิงทดลองเพื่อวัดผลที่เป็นรูปธรรมเสนอให้ดำเนินการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยมีการเปรียบเทียบกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจน มีความน่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้เป็นแบบแผนในการพัฒนาหลักสูตรได้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- เกศินี ครุณาสวัสดิ์. (2548). *สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. CUIR at Chulalongkorn University. <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/67720>
- นภวรรณ มั่นพรธาดา, สุชีรา ภัทรายุตวรรัตน, และเจียรชัย งามทิพย์พัฒนา. (2563). ผลของการบรรยายสีภาพแมนดาลาต่อความวิตกกังวล และความสนใจ-สมาธิ: กรณีศึกษาในนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จากสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐแห่งหนึ่ง. *วารสารศูนย์การศึกษาแพทยศาสตร์คลินิก โรงพยาบาลพระปกเกล้า*, 37(2), 98-104. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/ppkjjournal/article/view/221442>
- นิตานาด สารเถื่อนแก้ว. (2564). *ความเครียดและวิถีการปรับแก้ของเด็กวัยรุ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัด น่าน*. หน้า บทคัดย่อ [วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระครูประพัฒน์วรธรรม. (2548). *ทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย โรงเรียนสตรีศึกษา โรงเรียนขัติยะวงษา อำเภอมือร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด* [วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย
- มยุเรศ มัชฌิโม และรุ่งลาวัลย์ ละอ้าคา. (2564). การจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการมีสมาธิของเด็กปฐมวัย. *วารสาร มจร. อุบลปริทรรศน์*, 6(3), 617-632. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/252667>
- ศศิลักษณ์ ขยันกิจ. (2559). การใช้มันดาลาเพื่อเสริมสร้างการตระหนักรู้ในตนเองของนิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย. *Journal of Education Studies*, 44(4), 176-187. <http://dx.doi.org/10.58837/CHULA.EDUCU.44.4.12>
- อภิพร เป็งปิง. (2561). *บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยรุ่นอนุบาลในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Theses and Dissertations. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/2858>